

ISSN 2223-4551

ЕЛЕКТРОННИЙ ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

ОПУБЛІКОВАНО ISSN 2223-4551

Випуск №2(63)/2026

№ 2/63 (травень 2026 р.)

IV Міжнародна науково-практична конференція «ОСВІТА ТА НАУКА КРИЗЬ ВИКЛИКИ
СЬОГОДЕННЯ» (13-15 травня 2026 року)

ШВИДКИЙ ПЕРЕХІД

Розділ 1. Соціально-емоційне навчання та діяльнісний підхід в освіті у забезпеченні психосоціального благополуччя дітей і педагогів.

Розділ 2. Формування соціально-гуманітарних компетентностей та ціннісних орієнтацій у здобувачів освіти.

Розділ 3. STEM-освіта та цифрові технології у Новій українській школі.

СЕКЦІЯ Соціально-емоційне навчання та діяльнісний підхід в освіті у забезпеченні психосоціального благополуччя дітей і педагогів.

Байер О.М., Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЗОР (Україна, м. Запоріжжя), Семенцова О.М., Національний університет «Запорізька політехніка» (Україна, м. Запоріжжя). Психосоціальна підтримка дітей у закладі дошкільної освіти (на основі підходу В. Оклендер).

PDF

Випуск №2(63)/2026

Соціально-емоційне навчання та діяльнісний підхід в освіті у забезпеченні психосоціального благополуччя дітей і педагогів.

Вечірко Н.В., Соколенко С.Л., Старинцева О.Є., Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) №19 комбінованого типу «Вишиваночка» Запорізької міської ради (Україна, Савченко І. В., Запорізький національний університет (Україна, м. Запоріжжя). Деколонізація викладання історії в шкільній освіті Великої Британії (друга половина XX – XXI ст.).

PDF

Випуск №2(63)/2026

Формування соціально-гуманітарних компетентностей та ціннісних орієнтацій у здобувачів освіти.

Серих Л.В., КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (Україна, м. Суми). Теоретичні засади, зміст і структура мистецької компетентності педагога в умовах модернізації освіти.

PDF

Випуск №2(63)/2026

Формування соціально-гуманітарних компетентностей та ціннісних орієнтацій у здобувачів освіти.

Головний редактор Гуря Тетяна Євгеніївна, доктор психологічних наук, професор

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ, ЗМІСТ І СТРУКТУРА МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Серих Л.В.

Україна, м. Суми, КЗ Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

У сучасній освіті спостерігається комплекс досить складних та важливих проблем, зумовлених динамічністю науково-технічного прогресу, соціально-економічних перетворень та соціокультурних змін, що спричиняють процеси модернізації освіти як соціального інституту. Новітня інформаційна цивілізація перебуває в антагоністичному протистоянні до духовної культури. Культура не зводиться до відвідування музеїв, театрів, виставок, участі у флешмобах, квестах, вікторинах, дискусійних панелях, адже вона звернена до внутрішнього світу людини, а найкращим інструментом впливу на внутрішній світ людини є мистецтво.

Мета мистецької освітньої галузі, яка окреслена в Державному стандарті базової середньої освіти, – «цілісний розвиток успішної особистості учня у процесі освоєння мистецьких надбань людства; усвідомлення власної національної ідентичності в міжкультурній комунікації; формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження; розкриття креативного потенціалу, залучення до культурних процесів в Україні» [2, с. 12], дозволяє розглядати проблему розвитку мистецької компетентності педагогів закладів загальної середньої освіти як доцільну, своєчасну й актуальну.

Проблема професійного розвитку мистецької компетентності педагогів закладів загальної середньої освіти насамперед, спирається на теоретико-методологічні основи «орієнтуватися на методологічні принципи й конкретно-наукові форми їх прояву», вважає С. Гончаренко [1, с. 84] та пропонує розглядати методологію, орієнтуючись на той чи інший підхід у тій чи іншій предметній галузі, у нашому дослідженні мистецької. Науковець розрізняє кілька рівнів методології: філософські знання, що охоплюють філософські

основи дослідження; загальнонаукову методологію (системний, синергетичний, діяльнісний, особистісно орієнтований підходи); конкретно-наукову методологію, тобто сукупність методів, принципів дослідження й процедур, які застосовуються в тій чи іншій спеціальній дисципліні, наприклад, у педагогіці [1, с. 88]. Наше дослідження тяжіє до другого й третього, оскільки розглядає прикладний характер методології, зокрема мистецьку компетентність педагога.

Методологія в мистецькій освітній галузі, на думку Л. Масол, – це стратегія, що базується на основних положеннях відповідної теорії й визначає напрями пошуку стосовно методів, форм, способів педагогічної діяльності, які й дозволяють розвивати культурну мистецьку компетентність педагога [5].

Однією з найважливіших проблем на сучасному етапі розвитку суспільства є інтеграція виховних соціальних впливів середовища. Інтегративні процеси в мистецтві об'єктивно сформовані соціально-історичним розвитком художньої культури, і виражаються у взаємопроникненні елементів різних естетичних систем, принципів формоутворення, композиційності, засобів виразності, у побудові синтетичних видів мистецтв, художньо-практичної діяльності. На сучасному етапі трансформація змісту освіти насамперед визначається принципово іншим підходом до його відбору і структурування, що має залежати від кінцевого результату освітнього простору: набуття учнями компетентностей, які були визначені Державним стандартом [2] та концепцією «Нова українська школа» [4]. Компетентнісний підхід в освіті, розроблений провідними українськими науковцями В. Байденко, В. Болотов, П. Борисов, Б. Ельконін, І. Зимня, Т. Іванова, В. Лаптев, О. Лебедєв, Л. Луценко, Н. Селєзньова, Ю. Татур, І. Фрумін, С. Шишов та інші, здебільшого спрямовують освітній процес на формування і розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей, що пов'язано з переходом світової спільноти до інформаційного суспільства, глобалізацією всіх сфер його життєдіяльності. У цих умовах пріоритетним в освіті стає формування особистості, здатної жити в полікультурному світі, впливати на соціокультурні процеси, бути успішною, наділеною компетентностями. Здобувачі освіти мистецької освітньої галузі (МІО) пізнають різні види мистецтва, інтерпретують художні образи,

набувають досвіду емоційних переживань, розвивають ціннісне ставлення до мистецтва; формують художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності; пізнають себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами, розвивають емоційний інтелект; використовують інформаційне середовище у власній творчості та художній комунікації.

Спираючись на досвід науковців, вважаємо, що компетенції – це деякі внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення: знання, уявлення, алгоритми дій, цінностей та відносин людини, котрі надалі виявляються в компетентностях особистості – її діях, учинках, спілкуванні. Компетентність характеризує міру включення індивіда в активну діяльність, здатність ефективно розв'язувати конкретну ситуацію, мобілізуючи при цьому знання, уміння, досвід, поведінкові відносини та цінності. На перший план виходить категорія «здатності до дії» як уміння використовувати знання в практичній діяльності.

У мистецькій освітній галузі центральним стрижнем є *мистецтво* – це естетична діяльність людини, процес творення естетичних цінностей, яке є органічною частиною суспільства. Як складова культури, мистецтво є специфічною формою пізнання й відображення реальності в індивідуальних, художніх образах, які виражають певні думки, почуття, соціальні ідеї.

Державний стандарт базової середньої освіти визначає мистецьку культурну компетентність як таку, «що передбачає наявність стійкого інтересу до опанування культурних і мистецьких здобутків України та світу, шанобливого ставлення до культурних традицій українців, представників корінних народів і національних меншин, інших держав і народів; здатність розуміти і цінувати творчі способи вираження та передачі ідей у різних культурах через різні види мистецтва та інші культурні форми; прагнення до розвитку і вираження власних ідей, почуттів засобами культури і мистецтва» [2, с. 4]. Щодо поняття *результатів навчання*, то його визначення є загальноновизнаним і закріпленим у нормативних документах щодо освіти [7]. Зокрема, у Законі України «Про освіту» результати навчання визначаються як «знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і

виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів» [3].

Формуючи мистецьку компетентність, педагоги МІО мають за основу брати результат певного освітнього періоду. Оскільки Державний стандарт визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів на рівні базової середньої освіти [2], то оцінювання має бути зорієнтованим на визначені Державним стандартом ключові компетентності та наскрізні вміння й передбачені навчальною програмою очікувані результати навчання. Але, сьогодні маємо суперечність між усталеною формою контролю навчальних досягнень здобувачів освіти, що зводиться до накопичення оцінок у журналі та фіксації рівня знання-незнання, уміння-невміння, та прагненням побудувати процес навчання в загальній середній освіті на компетентнісних засадах, педагогіці партнерства [6, с. 12]. Вирішення проблеми полягає в імплементації сучасної світової практики проведення формувального оцінювання (ФО) у вітчизняне освітнє середовище, а навчальний процес має бути організований у такий спосіб, щоби спонукати кожного учня бути активним його учасником, а не пасивним «отримувачем» знань і оцінок. ФО як «оцінювання для навчання» складається з певних елементів, серед яких насамперед: вироблення зрозумілих учням цілей на певний період навчання; надання й отримання учнями конструктивного зворотного зв'язку щодо їхніх навчальних досягнень відповідно до визначених цілей; коригування вчителем навчального процесу відповідно до результатів і навчального поступу учнів [6].

Проте, важливо враховувати й те, що ФО як стратегія підвищення рівня навчальних досягнень і покращення якості освіти – це не про застосування того чи іншого окремого прийому або інструменту. ФО вимагає системності, має бути вбудоване в повсякденне шкільне життя, що потребує новітніх підходів до організації освітнього процесу та послідовної побудови нової культури оцінювання – у центрі яких здобувачі освіти й індивідуальні потреби пізнання. Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей на певний період (наприклад, заняття, тиждень, період, відведений для вивчення теми тощо). Основою для вироблення навчальних цілей є очікувані результати

навчання та критерії оцінювання, потрібно інформування учнів про критерії оцінювання, за якими буде визначено рівень їхніх навчальних досягнень на кінець навчального семестру та року. Учитель впроваджує поступове залучення учнів до вироблення критеріїв оцінювання результатів окремих видів навчальної діяльності [7].

Наведемо приклади способів, інструментів, методів, вправ, які дозволяють здійснити формувальне оцінювання, однаково добре працюють з учнями різної вікової категорії та уможливають професійний розвиток учителя МІО:

«Шкала» (учитель пише 3-5 тверджень і просить оцінити їх за шкалою від 1 до 5, потім порівняти і обговорити результати).

«Картка на вихід» (учитель дає учням невеликі щільні картки і просить їх з одного боку написати, що вони зрозуміли (основну думку, 2-3 пропозиції), з іншого – що залишилося незрозумілим).

Інтелект-карта (учитель пропонує учням написати основні терміни, що відносяться до теми, що вивчається, і просить учнів скласти інтелект-карту, яка показує їх взаємозв'язок один з одним) [7, с. 237].

Картка «Назви вид мистецтва» (учитель роздає картки під час актуалізації опорних знань, дізнавшись як впливає навколишня природа на людей творчих професій (митців), закликає пригадати випадок, коли спілкування з природою приносило радість, піднімало настрій [7, с. 293].

Самооцінювання (учитель просить учнів самим оцінити, наскільки добре вони засвоїли матеріал. Це може бути усне опитування, письмове на спеціальних картках, оцінка своїх успіхів за шкалою від 1 до 5, оцінка групової діяльності від 0 до 2 балів та інші види оцінювання) [7, с. 124; 126; 191].

Тестування (учитель дає запитання тесту, який можна провести як «паперовий», так і онлайн, комбінуючи питання різних типів).

Робота в групах і парах (учитель спостерігає за роботою учнів в групах і парах, складає список помилок, обговорює їх в кінці заняття) [7, с.124].

«Встанови відповідність» – групова дискусія, у якій учні за зображеннями називають особливості православного й католицького храмів; традиції

застосування видів мистецтв, зображень фресок, музичних інструментів під час літургій, особливості хорового виконання, скульптурного оздоблення.

«Живий музей» [7, с. 96]. Це творче підсумкове оцінювання фактично є підготовкою виставки, в якій учні виступають у ролі експонатів музею, а вчитель – у ролі відвідувача, який пропонує учням обрати ключові ідеї з вивченої теми й підготувати коротку (на 2-3 хв) презентацію/доповідь.

«Репортаж із музейної виставки». Індивідуальне завдання, яке потребує обрати будь-який музейний експонат і підготувати повідомленням від імені мистецтвознавця. На наступному уроці «відкривається» художня галерея та проводиться презентація. Можна запропонувати учням виступити від імені відомої особистості, не називаючи, а лише описуючи її.

«Рефлексія ВАК». ВАК – прийом рефлексії, у кінці уроку, де учні згадують, що вони отримали, про дізнаються завдяки різним сенсорним каналам, своїм відчуттям, своїм органам чуття [7, с. 151].

Педагогічний малюнок – найвищий показник педагогічної майстерності педагога та його мистецької компетентності, який він виконує «наживо», під час уроку. Приклад педагогічного малюнка «Петриківський розпис» [7, с. 140].

Майстер-класи. Проведення майстер-класів або алгоритм виконання практичної роботи є вагомим критерієм мистецької компетентності педагогів, що дозволяє продемонструвати правильність виконання роботи [7, с.187].

Фасилітована дискусія є однією з діалогових групових форм роботи, яка дозволяє досягти максимальної взаємодії з учнями, характеризує мистецьку компетентність і професіоналізм педагога МІО завдяки аналізу-інтерпретації творів мистецтва [7, с. 226].

Узагальнивши теоретичні здобутки науковців та практичні досягнення з проблеми дослідження досягли висновку, що мистецька компетентність педагога є інтегрованою здатністю володіти новітніми знаннями з педагогіки, психології, методики, інноватики для індивідуально-особистісного становлення здобувачів освіти; здатністю до продуктивної професійної діяльності; здатністю розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, виражати ідеї, досвід, почуття, усвідомлювати власну національну ідентичність.

Список літератури:

1. Гончаренко, С. У. Педагогічні дослідження : Методологічні поради молодим науковцям. Київ; Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. 308 с.
2. Державний стандарт базової середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898.
3. Закон України «Про освіту». [URL: zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
4. Концепція «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR160988?an=2>
5. Масол, Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання : метод. посіб. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 178 с.
6. *Формувальне оцінювання мистецької освітньої галузі НУШ: адаптаційний цикл: методичний посібник* / за заг. ред. Л.В. Серих; КЗ Сумський обл. інститут післядипломної пед. освіти. Суми: НВВ КЗ СОШПО. 2023. 101 с.
7. *Формувальне оцінювання навчальних досягнень з мистецтва НУШ: другий цикл базової середньої освіти: навчально-методичний посібник* / за заг. ред. Л.В. Серих, доц. кафедри теорії і методики змісту освіти КЗ Сумський обл. інститут післядипломної пед. освіти. Суми: НВВ КЗ СОШПО. 2024. 323 с.